

FRI-2.114-1-SW-06

THE ACCESSION OF YOUNG PEOPLE FROM VULNERABLE GROUPS TO EDUCATION AND TRAINING

Assist. Prof Rumen Vassilev, PhD

Department of Social Activities
Thracian University - Stara Zagora
E-mail: rumvas2003@yahoo.com

Ph.D Student Vesela Mareva

Department of Social Activities
Thracian University - Stara Zagora
E-mail: vesela.mareva@gmail.com

***Abstract:** The article analyzes the increasingly recent issue of access to education for young people from vulnerable groups and the increasing number of inappropriate minors. Emphasis is placed on the recommendations arising from international and community law in order to solve this problem and the possibilities for their implementation in the Republic of Bulgaria. The aim is to analyze the legal measures taken to access education for disadvantaged young people as a reflection of international and community law, and in particular Recommendation MS / Rec (2015) 3 of the Council of Ministers on Access to Social Rights of Persons in Disadvantage in the search for harmonious legal consistency and socially applicable continuity.*

***Keywords:** vulnerable groups, education, law, minorities, drop out*

***JEL Codes:** Z18, Z19*

INTRODUCTION

Авторите приемат определението *уязвима група*, за лицата които търпят ограничения по отношение на участието им в социалния живот и ползването на социални права. Уязвимите групи не успяват да получат достъп или да се възползват от възможностите, които предлагат социалната и икономическата среда и стават жертва или попадат в ситуация на риск от маргинализиране и невъзможност за социално включване. [Бяла книга,2009]

Младите хора от уязвимите групи са изправени пред множество предизвикателства, които в контекста на образователния процес са свързани с невъзможност за достъп до него. Броят на преждевременно напусналите училище и наличието на увеличаващи се на брой деца и възрастни, които никога не са посещавали образователна институция са явления, които за съжаление се разрастват. Тези процеси са трудно контролируеми и оказват сериозно влияние върху бъдещето и социалната адаптивност на поколения деца, като ги лишават от възможността за социално включване и израстване, както и от участието им в личностното и общественото развитие.

Настоящата статия няма за задача да анализира причините довели тези реалности в обществото ни, но не може да не се посочат основните от тях, които според авторите са: социална бедност, фамилна и личностна демотивация за образование, негативно влияние на семейната и социокултурната среда, безработицата, процесите на маргинализация на голяма група подрастващи и етносно мотивирани родителски решения свързани с ранните бракове. Тези обстоятелства задълбочават проблема с възможностите за образование на увеличаващ се брой деца, като ги конфигурира в рамката на уязвимите подрастващи с влошаващо се качеството на живот, социална неравностойност и социална безперспективност.

EXPOSITION

От частичен и локален, от етносно обоснован проблемът за достъп на младите хора от уязвими групи се глобализира и придоби общеевропейски измерения. Той е особено чувствителен и заради усилващата се мигрантска вълна и множеството деца придोшли с нея.

Политическите и икономическите процеси довели до наличието на огромни мигрантски маси към Европа наложило множество промени в общностните и националните законодателни рамки с оглед опазване на националната сигурност и правата на човека, както на мигрантите, така и на тези в Европейския съюз.

Идеята на авторите е да посочат и анализират само някои от основните правни актове, които подпомагат общностното и националното право в посока на решаване на проблема с достъпа и задържането на младите хора от уязвимите групи в образователната система.

В този смисъл те анализират последователната сила на влияние на правната и социална връзка между:

-Препоръката на Комитета на министрите за достъп до социални права на хора в неравностойно положение CM/Rec (2015) 3;

-*Законът за предучилищното и училищното образование* в Р България (Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 01.08.2016 г.);

-Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст, приет с решение на Министерски съвет на Р България №373 от 05. 07. 2017 г.

Анализът на авторите е поглед на посочените правни актове, през призмата на законовия и социален ракурс относим към уязвимите групи деца лишени от възможността за образование, като елемент от социалното им включване.

Комитетът на Министрите на Съвета на Европа прие препоръката CM/Rec (2015) 3 на 21.01.2015 г. на своето 1217-то заседание в съответствие с чл. 15 „б“ от Устава на Съвета на Европа. (Recommendation CM / Rec (2015)) Нейната правна философия е свързана с реализиране на възможността страните членки на ЕС да предприемат конкретни мерки, насочени към подобряване условията на живот и насърчаване на социалното включване в няколко основни аспекта:

-подобряване на условията на живот на младите хора в необлагодетелстваните квартали включващи - *образование и обучение, заетост и професия, жилище, здраве, информация и консултиране, спорт, свободно време и култура;*

-премахване на сегрегацията и популяризиране на социалното включване;

-насърчаване на значими възможности за участие в планирането и управлението на тяхната жизнена среда;

-гарантиране, че всички млади хора са в състояние напълно да изпълняват своята роля като активни граждани без дискриминация;

-признаване и подкрепа на неформалното образование, младежката работа, младежките организации и младежките работници;

-подобряване на равенството между половете на младите хора, живеещи в необлагодетелствани квартали;

-предотвратяване на всички форми на насилие в необлагодетелствани квартали.

От множеството направления на Препоръката анализът в настоящата разработка включва само елементите отнасящи се до *образование и обучение*.

Социалната реалност е едно предизвикателство за младите хора, които са затруднени при реализацията и повишаването на качеството си на живот, като следствие от затруднения достъп до образование и ранното отпадане от образователната система. За голям брой от младежите от уязвимите групи на територията на страната ни все още образованието не е ценност и липсва мотивация за включване и задържане в системата. Преди да започне процесът на работа (обучението) на децата в училище, обикновено приключва един друг важен процес, този на тяхното мотивиране, който (най-често) е инициран и реализиран от родителите им. Най-добрият вариант на развитие на този процес е, когато тези родителски действия постигнат своите цели, т.е., когато децата имат своята вътрешна убеденост и мотивация, че училището ще разшири техните досегашни познания и ще им даде още много нови, че училището ще ги срещне с много нови техни приятели, с които не само ще играят, но и ще се съревновават, че ще научат много повече, че ще станат по-добри и по-силни. [Василев Р., 2016]

При уязвимите групи липсата на ангажираност от страна на родителите да стимулират децата си е една от причините за трайно ниските нива на образованост и на нежеланието да се посещават учебни занятия. Част от възрастните не приемат образованието като ценност, предавайки този модел на децата си и затваряйки порочния кръг от ниско образовани представители на определени малцинствени групи. Сред причините налагащи тази тенденция през годините е идентифицирането на училището като опасно и враждебно място, в което децата се сблъскват със стереотипи и предразсъдъци, а не рядко и с тормоз и насилие. Немалка част от родителите аргументират обстоятелството, че задържат децата си в къщи и не им разрешават да посещават училище, защото го приемат за място, което нарушава техния етнически и религиозен модел на живот. В този аспект националното законодателство предлага модел на обществена и социална ангажираност и институционална реакция в изпълнение на смисъла на чл. 347 от Закона за предучилищното и училищното образование. [*Закон за предучилищното и училищното образование*, 2016]

Като част от усилията за прилагане в действие на общностното право се приемат нормите на препоръка CM/Rec (2015) 3 за преодоляване на множеството идентифицирани бариери и предизвикателства, препятстващи изпълнението на образователния потенциал на младите хора от уязвимите групи, започвайки от липсата на физически достъп и стигайки до ниското качество на образованието, което се предлага в Европа. В този смисъл чрез Препоръката Комитетът на министрите съветва да се работи за актуализиране на учебните планове в страните от ЕС, за да се отговори адекватно на нуждите за подходящи привлекателни учебници, за да се повишат уменията за обучение на младите хора, които не са свикнали са използват академични методи.

Част от мерките, които следва да бъдат предприети в образователната система са насочени към създаването на механизми, чрез които училищата и служителите в образователните институции да могат да оценяват и идентифицират учебни, социални, културни и други бариери пред младите хора за успешното им завършване на образованието, възможно най – рано, както и прилагането на конкретни мерки за предотвратяване на отпадането на учениците от системата. Правните механизми произтичащи от Препоръката налагат необходимостта националните образователни рамки да създадат норми и механизми, които да превърнат училището в сигурна и привлекателна образователна среда. Образователните пространства на националните училища следва да се превърнат в зони свободни от дискриминация, сегрегация, сексуален, психически и физически тормоз. Необходимостта от различни спрямо съществуващите образователни модели и афишираната загриженост на страните от ЕС за проблемите пред огромна част от уязвимите групи млади хора за достъп до образование и задържане в образователните институции наложиха нови правни модели и отвориха нови хоризонти в националното законодателство.

Последователното прилагане в това законодателство на философията, правните норми и наличието на социално-приложима приемственост произтичащи от Препоръката, доведе до отмяна на действащия Закон за народната просвета в България (обн. ДВ бр. 86 от 1991 г.) [*Закон за народната просвета, 1991*] и прилагане на нормите от нов актуален образователен модел, каквито са разписаните в *Закона за предучилищното и училищното образование*. Неговата правна философия и широкоспектърна социална насоченост наложиха изграждането на нов, позитивен организационен образователен климат, създавайки условия за силно институционално сътрудничество, ефективна комуникация и отношения на отговорност и загриженост между всички участници в процеса на образование. Императивната стойност на правните му норми налагат модел на работа с учениците и институциите в системата на предучилищното и училищното образование основан на принципа на превенцията на обучителните трудности и ранното оценяване на риска от тях върху поведението на малолетните и непълнолетните.

Моделът на успешното прилагане на новия национален *Закон за предучилищното и училищното образование*, можем безусловно да приемем като мярка на превенция по отношение на ранното отпадане и задържането в образователната система на малолетните и непълнолетните от рисковите групи, което предполага активно развитие на

междуинституционална дейност и подкрепа при разрешаването на образователните проблеми на тази категория деца с активното родителско участие. Особен правен акцент и елемент от социалната значимост на закона за страната ни са изикванията за активна междуинституционална работа по проблемите на обхващането и задържането в образователната система на малолетните и непълнолетните в задължителната предучилищна и училищна възраст. Образованието е национален приоритет и според авторите трябва да се приеме като елемент от националната сигурност на страната ни. Обществена и национална ангажираност е афиширана още в Конституцията на страната ни, където в Глава втора „Основни права и задължения на гражданите“, чл. 53, ал. 2 е разписан текста: „Училищното обучение до 16 годишна възраст е задължително“. Характеристиките на този текст са аналогично приети и разписани и в законодателството свързано с опазване правата на децата, и образователното законодателство, но поради множество социални, икономически и етностни причини въпреки своя императивен характер текстът се нарушава и на практика е недействащ. В този смисъл, като рефлексия от влизането в сила на Законът за предучилищното и училищното образование и в контекста на допълващата правното пространство хармонична правна последователност с Решение №373 на Министерския съвет на Р България се прие и е действащ Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна възраст. [Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст, 2017]

С влизане в сила на тези административно-правни модели законодателството ни се доближи до духа и смисъла на Препоръката, поради афишираната разширяваща се функция и институционална ангажираност при съвместните действия по разширяване на обхвата и задържането в образователната система на децата в задължителна предучилищна възраст. И още едно обстоятелство, което дава представа за стойността на правните актове и ангажираността на институциите в тази посока, а именно поставянето на ученика в центъра на националната образователна система редом с неговите задължения и отговорности, както и отговорностите на неговите родители, които са длъжни да осигурят посещаемостта на учениците в образователния процес.

Авторите нямат за задача да анализират новоприетия Закона за предучилищното и училищното образование в България, нито Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна възраст като правни модели, или като постпродукт на Препоръката. Те анализират двата документа в тяхната правна последователност, като елементи от законодателството ни имащи концептуална и смислова връзка и социално-приложима приемственост търсеща резултативност от взаимодействието и силата на институционалната им обвързаност в тяхната правна рамка. В по-широк аспект, достъпът на младите хора от уязвимите групи до образование и обучение е предмет на множество актове на международното и общностното право произтичащо от:

-Всеобщата (Универсалната) декларация за правата на човека, приета и провъзгласена с резолюция 217 А (III) на Общото събрание на ООН от 10.12.1948 г.;

-Конвенцията на ООН за правата на детето, Приета от ОС на ООН на 20.11.1989 г. Ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г. - ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г., в сила от 03.07.1991 г.;

-Препоръката на СЕ от 28. 06. 2011 г. относно политиката за намаляване на преждевременното напускане на училище (2011/С 191/01);

-Препоръката CM/Res (2015)3 на Съвета на министрите за достъп до социални права на хора в неравностойно положение в търсене на хармонична правна последователност и социално-приложима приемственост;

-Декларацията за принципите на толерантността, приета на 16.11.1995 г. държавите-членки на ЮНЕСКО;

-Стратегията за образователна интеграция на ромите в Р България (2012-2020);

-Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване до 2020 г.;

-Стратегия на Р България за намаляване на преждевременно напусналите образователната система (2013-2020).

Пакетът документи предмет на реализиране в правното пространство на страната не може да бъде изброен в пълнота, но ни показват нейната воля и ангажираност към проблема за включването и задържането в образователната система на децата от уязвимите групи. Правоприлагането по безкомпромисен, продължителен и масиран като обхват начин с участието на заинтересованите институции, би ни предпазил от изключително обезпокоителния фактът, че посещението на учениците в основното училище ежегодно намалява, а според доклада на Световната банка за България от 2010 г. [Доклад на Световната банка за България, 2010], за сектора „Образование“ причините са следните:

-закриването на училища в малките населени места и поради преждевременното отпадане на ученици от системата, които не посещават учебни занятия;

-негативно отношение към учебния процес и липсата на мотивация;

-трудностите в усвояването на учебния материал и неразбирането на учебното съдържание, както и липсата на съпътстващи мерки за преодоляване на проблема.

В този аспект приемаме функциите на действащата Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015-2020), [Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства] за която авторите и признават, че: „Въпреки промяната, настъпила в образователните практики след приемането на Стратегията, все още значителна част от нейния образователно-интеграционен и социализиращ потенциал остава нереализиран“, а като един от основните изводи за препятстването на достъпа на младите хора от уязвимите групи до образование и обучение се посочва етносният им произход.

CONCLUSION

Обезпокоителните тенденции очертани в множеството документи, анализи и доклади на различни национални и европейски институции, на множество неправителствени организации относно напускането на училище от ученици до 16 г. сочат в чл. 6 от Препоръка (2011/С 191/01) [Препоръка на Съвета на Европа относно политиката за намаляване на преждевременното напускане на училище], че: „Понастоящем един на всеки седем млади хора напуска системата на образование и обучение, преди да е завършил средно образование“ и пак според същата Препоръка, но в чл. 9 е разписан следния текстът: „Съветът изрази съгласие, че до 2020 г., делът на лицата преждевременно напускащи системата на образование и обучение, следва да бъде под 10%“. Нивото на националния ни образователен модел в рамките на съществуващите правни норми, които го регулират предлагат концепция за активната съвместна работа на училището (учителите и училищното настоятелство), родителите, учениците, общинските администрации и институциите свързани с образованието, включително Регионалните управления на образованието, научните институти, издателските къщи и медиите. От съвременна гледна точка между общностното и националното право е очертана нормативна наситеност и пълна обвързаност на правната рамка по отношение на достъпа на уязвимите групи от малолетни и непълнолетни до образование и задържането им в образователната система. Налична е приемственост в съществуващата образователна национална и общностна правна рамка. Разбира се темата за възможностите за образование на малолетните и непълнолетните от уязвимите групи, ще продължава да ни вълнува поради състоянието на криза в обществото - финансова, икономическа, социална и най-вече морална. За това и авторите търсят и разглеждат унифицираните правни връзки произтичащи от международното и общностното право, като модели, които биха били полезни при решаването на този задълбочаващ се социален проблем, защото след семейството или редом с него, най-важно не само за децата, а за всички ни е училището, защото то е общото ни бъдеще.

REFERENCES

Byala kniga: efektivna podkrepa chrez socialni uslugi za uyazvimize grupi v Balgaria. Osnovni printsipi. Strategicheski document, 2009

Doklad na Svetovnata banka za Balgaria ot 2010 g.

Mehanizam za savmestna rabota na instituciite po obhvashtane I zadarjane v obrazovatelna Sistema na deca I uchenici v zaduljitelna preduchilishtna I uchilishtna vazrast, priet s reshenie na Ministerski savet na R. Balgaria №373 ot 05. 07. 2017g.

Preporaka na Saveta na Evropa ot 28.06.2011 g., odnosno politikata za namalyavane na prezhdevremennoto napuskane na uchilishte (2011/C 191/01).

Recommendation CM / Rec (2015)3 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe: Access of young people from disadvantaged neighborhoods to social rights

Strategiya za obrazovatelna integracia na deca i uchenici ot etnicheskite malcinstva (2015-2020)

www.uni-sz.bg Medicinski fakultet, Katedra "Socialni deinosti", Disertatsionen trud na tema: "Dinamika na profila na deviantното povedenie na maloletnite i nepalnoletnite pravonarushiteli za perioda 2010 – 2014 g. v Obshtina Stara Zagora", as. Rumen Vasilev, doktorant, 2016g.

Zakon za narodnata prosveta (obn. DV br. 86 ot 1991 g.) – otmenen.

Zakon za preduchilishtното obrazovanie (Obn., DV, br. 79 ot 13.10.2015g., v sila ot 01.08.2016g.)